

הרב יואל פרידמן

הרכבות בשזיף 'פיסרדי'

שאלה

שזיף 'פיסרדי' (*Prunus cerasifera*) הוא עץ שזיף בעל עלים אדומים (בגוון בורדו). לרוב נוטעים אותו בגינות לנוי, כדי ליהנות מן העלווה המרהיבה שלו; לעתים מוסיפים את עליו גם לזרי פרחים. בדרך כלל אין נוטעים את העץ כדי לאכול את פירותיו, על אף שאפשר לאכול את הפירות הקטנים שדומים לדובדבנים וטעמם חמצמץ או מתוק (תלוי בזנים); לפעמים מכינים מן הפירות ריבה או ליקר 'סליבוביץ'.

נהוג להרכיב שזיף 'פיסרדי' על כנות שהן מכלוא של אפרסק ושקד (677 או 'הנסן'), ובמידה מועטה גם על כנת אפרסק ('בלאדי'). בדרך כלל אין מרכיבים שזיף 'פיסרדי' על כנות שזיף 'מריאנה' ו'מירובלן', מכיוון שיש שטוענים שחיי העץ קצרים ושהוא מתנוון מהר.¹ עם זאת, יש גם דעה הפוכה: יש שטוענים שאפשר להרכיב שזיף 'פיסרדי' על כנות 'מריאנה' ו'מירובלן', ושלמעשה השתלנים נוהגים להרכיב שזיף 'פיסרדי' לפי זמינות הכנות שבידיהם.²

על בסיס מידע זה יש לשאול שתי שאלות:

1. האם מותר להרכיב שזיף 'פיסרדי' על כנות 677, 'הנסן' ו'בלאדי'?
2. האם מותר לטעת עץ מורכב מן הסוג הזה בגינה?

תשובה

הרכבה של שזיף 'פיסרדי' על הכנות 677, 'הנסן' ו'בלאדי' היא לכאורה הרכבה של 'מין בשאינו מינו': כנת ה'בלאדי', כנת אפרסק, אינה ממין השזיף, על אף שמבחינה בוטנית האפרסק והשזיף הם מאותה משפחה, מכיוון שצורת הפרי וצורת העלים שלהם שונות; גם כנות 677 ו'הנסן', כנות שהן הכלאה של אפרסק ושקד, אינן ממין השזיף: האפרסק - כדלעיל, וגם השקד אינו ממין השזיף.

עם זאת, יש לדון אם שזיף 'פיסרדי' והכנות הנ"ל נחשבים עצי מאכל או עצי סרק; אם נכריע שהם נחשבים עצי סרק, אזי מותר להרכיב אותם זה בזה, שכן יש להבחין בין הרכבת 'מין בשאינו מינו' בעצי מאכל לבין הרכבה כזו בעצי סרק. הרכבת 'מין בשאינו מינו' בעצי מאכל אסורה בלא ספק, וכן כתב הרמב"ם (הל' כלאים פ"א ה"ה):

כלאי אילנות הרי הם בכלל מה שנאמר שדך לא תזרע כלאים כיצד המרכיב אילן באילן כגון שהרכיב יחור של תפוח באתרוג או אתרוג בתפוח...

1. מידע שקיבלנו מאגרונום ניסים פינס, ותודתנו נתונה לו.
2. מידע שקיבלנו מאגרונום שמעון אנטמן, ותודתנו נתונה לו.

גם הרכבה של עץ מאכל על עץ סרק אסורה מדאורייתא, וכפי שמבואר בירושלמי (כלאים פ"א ה"ז):

תני מניין שאין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל ולא עץ מאכל על גבי עץ מאכל מין בשאינו מינו מניין תלמוד לו' את חקותי תשמורו...
וכן נקטו להלכה רוב הפוסקים.³ לעומת זאת, הרכבה של עץ סרק על עץ סרק מותרת גם אם הם אינם מאותו מין, מכיוון שעצים שאין להם פירות - 'כחד מינא חשיב להו'.⁴ אם כן, יש לשאול: האם שזיף 'פיסרד'י וכנות 677 ו'הנסן' נחשבים עצי סרק מבחינת ההלכה?

בנוגע לפירות בר (תפוח יערי) נחלקו הפוסקים: לדעת הרב דוד שלמה אייבשיץ (לבושי שרד, חידושי דינים סי' קו ס"ק רכ-רכד; שו"ת נאות דשא, סי' יב), פרי בר שאין רגילים לאוכלו, והוא ראוי למאכל רק כאשר כובשים אותו או מבשלים אותו וכדומה - העץ שפרי זה גדל עליו נחשב עץ סרק; כלומר, טעם הפרי הוא הקריטריון שקובע את מין העץ. לכן, ה'לבושי שרד' סובר שמכיוון שיש הבדל גדול בין התפוח לתפוח היערי, שכן התפוח נאכל כמות שהוא, ואילו התפוח היערי לא נאכל כך - הרי נטיעתם יחד היא כלאיים.

לעומת זאת, הרב יעקב ברוכין (שו"ת משכנות יעקב, יו"ד סי' סט) סובר שטעם הפרי אינו קובע את מין העץ, ושיש להתחשב בטעם הפרי רק בשני מינים שונים, אך בשני צמחים ממין אחד אין משמעות לטעם הפרי. לכן, אין זה משנה שטעם התפוח שונה מטעם התפוח היערי, מכיוון שהם מין אחד.

הגר"ש ישראל⁵ נוטה לדברי ה'לבושי שרד', אך הרב קוק זצ"ל⁶ והחזו"א⁷ נוטים לדברי ה'משכנות יעקב'. למעשה נהוג לפסוק כמותם, שכן בדרך כלל הפירות שגדלים מן הכנות אינם אכילים, והקריטריונים שקובעים את המין הם בעיקר דמיון העלים וצורת הפרי.⁸

לאור דברי ה'משכנות יעקב' מסתבר שאין להחשיב שזיף 'פיסרד'י וכנות 677 ו'הנסן' בתור עצי סרק. וייתכן שאף לדעת ה'לבושי שרד' שזיף 'פיסרד'י אינו מוגדר בתור עץ

3. כך כתבו ר"ש ורא"ש (כלאים פ"א מ"ז) וטור, יו"ד סי' רצה. אמנם בהלכה שציטטנו מדברי הרמב"ם לא הוזכרה הרכבת עץ מאכל על עץ סרק, אך מדבריו בהל' מעשר שני (פ"י ה"י) משמע שגם היא אסורה, וכן פירשו מהר"י קורקוס, רדב"ז וכס"מ את דבריו שם. עם זאת, עי' מראה הפנים, לירושלמי כלאים פ"א ה"ז ד"ה תני, שנוטה לומר שדעת הרמב"ם היא שהרכבה זו אינה אסורה מדאורייתא. וע"ע חוקות הארץ, עמ' 63 והערה 14.

4. ר"ש ורא"ש שם, וכן פסק רמ"א, יו"ד סי' רצה סעי' ו.

5. ארץ חמדה, כלאים (תשנ"ט), עמ' לט-מה.

6. מבואר בדבריו שהדמיון קובע גם בשני מינים: עי' משפט כהן סי' כה. ב'משפט כהן', סי' כד אות ד, הרב זצ"ל כותב שיתכן שעץ מאכל ועץ סרק נחשבים מין אחד בגלל הדמיון בין העלים, ואפשרות זו חולקת במפורש על דעת ה'לבושי שרד'.

7. חזו"א, כלאים סי' ג ס"ק ז.

8. ע"ע במאמרנו: 'הרכבה על כנה עקרה', אמונת עתיך 18 (תשנ"ז), עמ' 20-25, ובפרט עמ' 24-25; ועי' התורה והארץ א, עמ' 118, הערה 43.

סרק, שכן יש זנים של עץ זה שבהם הפירות ראויים למאכל (וטעמם חמצמן או מתוק), גם אם רק על ידי הדחק.

א. **למעשה**, אין להרכיב שזיף 'פיסרדי' על הכנות 677, 'הנסן' ו'בלאדי'. יש להרכיב אותו על כנות 'מריאנה' ו'מרובלן'.

ב. הרוצה לטעת עץ זה בגינתו ידרוש שהוא יהיה מורכב רק על כנות 'מריאנה' ו'מרובלן'. אם שזיף 'פיסרדי' מורכב על הכנות 677, 'הנסן' או 'בלאדי' - אין לטעת את העץ, שכן יש בנטיעת עץ שמורכב בכלאיים לכל הפחות איסור דרבנן,⁹ ויש אומרים שאף איסור דאורייתא.¹⁰

9. משפט כהן, סי' יד ואילך.

10. חזו"א, כלאים סי' ט ס"ק ב.